

Transformacja społeczności lokalnych mająca na celu zapobieganie krzywdzeniu i wykorzystywaniu seksualnemu dzieci. Podejście oparte na profilaktyce pierwszorzędowej

---

ANNIE LYLES, LARRY COHEN, MARGOT BROWN

Prevention Institute*

Mam dziesięcioletnią córkę i pięcioletniego synka. Chciałbym, żeby dorastali w świecie, w którym mojej córce nie będzie groziła przemoc, a od mojego syna będzie się wymagać szacunku wobec wszystkich kobiet. Powinniśmy inwestować na etapie pozwalającym stworzyć taką przyszłość naszym dzieciom.

Jim Hafner, Stop It Now! Biuro Krajowe

Zapobieganie krzywdzeniu zanim do niego dojdzie: podejście oparte na profilaktyce pierwszorzędowej

W ciągu ostatnich 30 lat nie oszczędzono wysiłków w zakresie edukacji na temat wykorzystywania seksualnego dzieci oraz szkodliwości tego zjawiska dla samego dziecka i całego społeczeństwa. Profesjonaliści i opinia publiczna są dziś znacznie lepiej poinformowani o naturze tego problemu. Świadomość społeczna w ostatnim dziesięcioleciu osiągnęła punkt kulminacyjny, prowadząc do mobilizacji grup postulujących społeczne i polityczne rozwiązania

---

* Prevention Institute to ogólnokrajowy ośrodek typu non-profit. Zasadniczym celem jego działalności jest poprawa zdrowia i warunków życia społeczności poprzez mobilizowanie do prowadzenia skutecznej profilaktyki pierwszorzędowej. Profilaktyka pierwszorzędowa oznacza podejmowanie działań mających na celu rozwój odporności i zapobieganie problemom zanim do nich dojdzie. Działania Instytutu charakteryzują się silnym zaangażowaniem w promocję aktywnego zaangażowania społeczności oraz ujednoczeniem standardów opieki

problemu krzywdzenia. Odpowiedzią na te żądania były dotychczas przede wszystkim działania podejmowane po fakcie – czyli np. rozwiązania dotyczące kary pozbawienia wolności – oraz działania mające na celu ochronę potencjalnych ofiar, w tym kampanie dotyczące bezpieczeństwa w internecie. Kolejny krok na tej drodze wymaga poszerzenia dialogu i przejścia od inicjatyw skoncentrowanych na jednostce i reagowaniu po fakcie do podejścia zapobiegającego występowaniu seksualnemu wykorzystywaniu dzieci w przyszłości. Profilaktyka pierwszorzędowa pozwala walczyć z krzywdzeniem zanim do niego dojdzie, skupiając się na czynnikach środowiskowych i normach społecznych przyczyniających się do jego występowania. Profesjonaliści są zgodni co do konieczności położenia większego nacisku na profilaktykę pierwszorzędową, w której zostaną uwzględnione i rozwinięte wcześniejsze, z powodzeniem wdrożone strategie, w perspektywie usprawnienia działań w tej najważniejszej kwestii. Takie przesunięcie punktu widzenia będzie wymagało rozwijania najbardziej obiecujących programów profilaktyki pierwszorzędowej – bez nich niemożliwe jest istotne zmniejszenie statystyk dotyczących krzywdzenia i wykorzystywania seksualnego dzieci.

Podejście oparte na pierwszorzędowej profilaktyce krzywdzenia i wykorzystywania seksualnego dzieci zakłada promowanie bezpiecznych, zdrowych środowisk i zachowań, zmniejszających prawdopodobieństwo wystąpienia krzywdzenia¹. Takie podejście jest częstokroć mylone z wczesnymi interwencjami skierowanymi do ofiar i sprawców. Tego typu interwencje – w tym powszechne badania przesiewowe w ramach opieki zdrowotnej – mogą pomóc w redukowaniu traury czy potencjalnie zapobiegać ponownym incydentom w przyszłości, wczesna identyfikacja jest jednak zawsze następstwem przemocy lub groźby przemocy, która już miała miejsce – rzadko więc wpływa na ogół społeczeństwa czy kontekst środowiskowy, który do przemocy doprowadził. Działania w ramach prewencji pierwszorzędowej sytuują się znacznie dalej na drodze zmian czynników środowiskowych – takich jak nierówności ekonomiczne, seksizm czy praktyki medialne i marketingowe – kształtujących normy i zachowania całych populacji. Pierwszorzędowa profilaktyka krzywdzenia i wykorzystywania seksualnego dzieci to proces systemowy, pozwalający całkowicie zmienić kształt istniejących środowisk i norm. Jako taki, jest to proces niezbędny dla dobra społeczności.

---

zdrowotnej wśród różnych grup społecznych i ekonomicznych. Od powstania w 1997 roku organizacja skupia swoje wysiłki na zapobieganiu krzywdzeniu i przemocy, bezpieczeństwie w ruchu drogowym, problematyce związanej z nierównościami dot. dostępu do opieki zdrowotnej, odżywianiem, aktywnością fizyczną i rozwojem młodzieży.

Powodzenie w walce z wykorzystywaniem seksualnym dzieci zależy od umiejętności prowadzenia skoordynowanych i wszechstronnych działań. Badania potwierdzają, że zjawisko to jest głęboko zakorzenione w środowisku i wzmacniane przez normy społeczne. Dotyka wszystkich społeczności – najnowsze dane wskazują, że przed ukończeniem 18 roku życia jedna na cztery dziewczyny i jeden na siedmiu chłopców padnie ofiarą różnych form wykorzystywania seksualnego lub przemocy seksualnej². Te statystyki nie uwzględniają wielu form krzywdzenia dzieci przy wykorzystaniu najnowszych technologii, pornografii czy komercyjnego wykorzystywania seksualnego. Wiadomo, że ofiary krzywdzenia są szczególnie narażone na alkoholizm, depresję, zakażenia przenoszone drogą płciową, przemoc w związkach czy próby samobójcze³. Statystyki pokazują, jak wielkim wyzwaniem są obowiązujące w naszych społeczeństwach normy oraz środowisko życia dzieci i dorosłych: musimy przesunąć ciężar uwagi z pojedynczych osób na całe środowiska, z koncentracji na obawach – na dążenie do stanu równowagi, a także inspirować do podejmowania ogólnokrajowych, zrównoważonych i precyzyjnie celowanych inwestycji w wysokiej jakości strategii profilaktyczne.

Skuteczna profilaktyka ma za zadanie niwelować obecność czynników środowiskowych sprzyjających krzywdzeniu i wykorzystywaniu seksualnemu dzieci. Do takich czynników zalicza się nasilanie marketingu skierowanego do dzieci i wszechobecność komunikatów medialnych mocno nacechowanych seksualnie, promujących stereotypowo role płciowe. Przyczyny leżące u podstaw problemu, takie jak marginalizacja – podwyższająca ryzyko i zmniejszająca odporność społeczności (ang. *resilience*) – nie są powszechnie uwzględniane w zasadach ochrony dzieci przed krzywdzeniem i wykorzystywaniem seksualnym i w programach zapobiegającym temu zjawisku. Jak stwierdził jeden z ekspertów: „potrzeba większej świadomości, że krzywdzenie i wykorzystywanie seksualne dzieci nie dzieje się w próżni, a jest wynikiem głęboko zakorzenionych nierówności społecznych i wpływów środowiskowych”. Czynniki te dotyczą wszystkich społeczności i mogą być przedmiotem zainteresowania wszechstronnych inicjatyw profilaktycznych. Skoro w całym kraju coraz bardziej postępowe programy nabierają tempa, mamy doskonałą okazję do oceny istniejącego kontekstu i promowania wielopoziomowych zmian społecznych, przy uwzględnieniu udanych inicjatyw, które zwiększają odporność społeczności i wzmacniają czynniki ochronne jednostki i grupy. Jest to też kluczowy moment na wsparcie polityków, którzy planują podejmować działania legislacyjne służące promocji zdrowych warunków życia we wszystkich społecznościach.

Niniejszy artykuł napisano z myślą o aktywistach społecznych, praktykach, urzędnikach państwowych i sponsorach, którym zależy na szerokiej zmianie norm

społecznych i przeobrażeniu społeczności z myślą o zapobieganiu krzywdzeniu i wykorzystywaniu seksualnemu dzieci zanim do niego dojdzie. W dalszej części artykułu scharakteryzowano podejście oparte na profilaktyce pierwszorzędowej, ze szczególnym naciskiem na wprowadzanie zmian przez wpływ na politykę i modyfikację praktyki organizacyjnej. Zaczniemy od krótkiego omówienia wyłaniających się wyzwań społecznych, następnie przedstawimy konkretne normy sprzyjające krzywdzeniu i wykorzystywaniu dzieci. W trzeciej części dokumentu – wychodząc z przekonania, że jednostka ani jedna branża czy sektor nie rozwiążą problemu samodzielnie – nakreślimy ramy wszechstronnej strategii obejmującej *Spektrum profilaktyki* (zob. rys. 2), stworzonej z myślą o zmianach w środowisku, które pozwoliłyby każdemu dziecku rosnąć i rozwijać się w bezpiecznych i wspierających społecznościach.

Czynniki środowiskowe sprzyjające występowaniu krzywdzenia i wykorzystywania seksualnego dzieci

Środowisko: czynniki kształtujące zachowanie

Krzywdzenie i wykorzystywanie seksualne dzieci są wynikiem współwystępowania określonych czynników dotyczących jednostki, relacji interpersonalnych, czynników społecznych, politycznych, kulturowych i środowiskowych. Model

CZYNNIKI ŚRODOWISKOWE

- Technologia utrudnia młodym ludziom utrzymywanie zdrowych granic.
- Społeczeństwo silnie promuje seksualizację dzieci, uległość kobiet i dominację mężczyzn.
- Konsumpcjonizm w kulturze zalewa dzieci negatywnymi komunikatami.
- Szkodliwe normy wpływają na wszystkie społeczności, ale szczególnie silnie oddziałują na społeczności marginalizowane.

społeczno-ekologiczny⁴ (zob. rys. 1) tworzy ramy koncepcyjne wyjaśniające, w jaki sposób dobro jednostki jest ściśle powiązane z rodziną, społecznością lokalną i sferą społeczną. Oddziaływanie na którymkolwiek z tych poziomów może nasilić lub zmniejszyć ryzyko sprawstwa lub wiktymizacji.

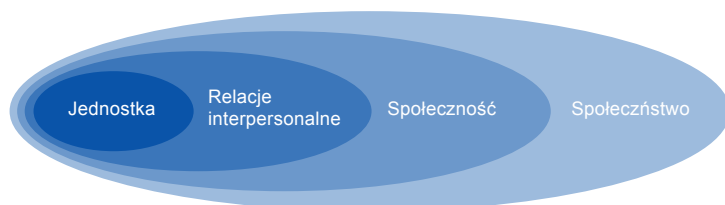
Ramy te wyjaśniają wpływ społeczeństwa na jednostkę i uzasadniają, dlaczego tak ważne jest skoncentrowanie

się na zmianie środowiskowej zamiast na zmianie indywidualnych zachowań. Podstawowe uwarunkowania, takie jak seksizm, rasizm, homofobia, podziały klasowe, patriarchy i inne formy opresji wpływają na czynniki ogólnospołeczne i te odnoszące się do społeczności lokalnej, co przekłada się na relacje międzyludzkie

i jednostki. Zarówno uwarunkowania podstawowe, jak i elementy środowiskowe determinują występowanie przypadków krzywdzenia i wykorzystywania seksualnego dzieci. Czynniki środowiskowe wpływają z kolei na wyniki behawioralne. Potwierdzeniem takiego stanu rzeczy jest stwierdzenie amerykańskiej organizacji pozarządowej Institute of Medicine: „Nierozsądnym byłoby oczekiwać, że ludzie zmieniają swoje zachowania, skoro tyle sił w otoczeniu społecznym, kulturowym i fizycznym sprzysięga się przeciw takiej zmianie”⁵. Patrząc z tego punktu widzenia dostrzegamy, że krzywdzenie i wykorzystywanie seksualne dzieci jest skomplikowanym problemem, głęboko zakorzenionym w środowisku. Dzięki lepszemu zrozumieniu problemu, a następnie reorganizacji środowiska, możemy zapobiec krzywdzeniu dzieci zanim się ono zdarzy.

W czasie spotkań roboczych, eksperci wyodrębnili zestaw najważniejszych czynników środowiskowych uwzględnionych w modelu społeczno-ekologicznym. Wybrane elementy uznali za najlepiej rokujące pod względem możliwości wpłynięcia na zmiany w społeczności i zapobieganie krzywdzeniu i wykorzystywaniu seksualnemu dzieci. Zdaniem ekspertów, kolejnym krokiem powinno być przypisanie poszczególnym czynnikom ryzyka odpowiedniego priorytetu na poziomie lokalnym i ogólnokrajowym, oraz zapewnienie stosownych zasobów i opracowanie dobranych do nich zasad postępowania.

Rysunek 1. Model społeczno-ekologiczny

Nie wystarczy leczyć, ścigać i edukować, aby zapobiec krzywdzeniu i wykorzystywaniu seksualnemu dzieci... musimy odejść od traktowania dzieci przedmiotowo, jak towaru, a bardziej skupiać się na ich zdrowiu.

Cordelia Anderson, National Coalition to Prevent Child Sexual Exploitation

Postęp technologiczny i wszechobecność nowych technologii w życiu społecznym utrudniają młodym ludziom przyswojenie umiejętności utrzymywania zdrowych granic przestrzeni osobistej w kontakcie z rówieśnikami i dorosłymi.

W amerykańskich programach informacyjnych pojawiły się niedawno doniesienia o nastolatkach, którym przyklejono łatkę przestępców seksualnych (a w niektórych przypadkach wszczęto nawet przeciwko nim postępowania) ponieważ udostępniali swoje nagie zdjęcia przez telefon komórkowy, e-maile lub serwisy społecznościowe. To nowe zjawisko jest symptomem szerszego trendu społecznego, polegającego na przesunięciu granic między tym, co publiczne, a tym, co prywatne. Motorem tej zmiany jest rozwój technologii. Rzeczy dawniej uznawane za osobiste są dziś publicznie udostępniane na popularnych portalach internetowych lub przez telefony komórkowe. *National Plan to Prevent the Sexual Exploitation of Children* posuwa się w tym przekonaniu jeszcze dalej, twierdząc, że oprócz publicznej dostępności materiałów dawniej uznawanych za osobiste „technologia (dodatkowo) umożliwia bezprecedensowo łatwy dostęp do materiałów służących potencjalnie do wykorzystywania seksualnego”⁶. Rozwój technologiczny wykreował więc „nowe normy prywatności dla dzieci”. Według Larry’ego Magrida, dziennikarza specjalizującego się w tematyce nowych technologii, „nie chodzi o to, że technologia jest zła; chodzi o to, że nie zareagowaliśmy na jej obecność jasnymi regułami jej użycia, za co młodzi ludzie płacą cenę”.

Nasze społeczeństwo silnie promuje seksualizację dzieci, uległość kobiet i dominację mężczyzn. Tymczasem zdrowa seksualność – oparta na miłości i równorzędnych relacjach – prawie nie występuje w chaosie informacyjnym kształtującym środowisko, w którym dzieci i dorośli rozwijają i formują swoje relacje⁷. W krajobrazie społecznym dominują przekazy destruktywne. Media hiperseksualizują małe dziewczynki, które mają naśladować popularne zseksualizowane zabawki, np. lalki Bratz. Natomiast chłopców przekaz medialny – filmy o herosach sportu, programy tv czy gry wideo, takie jak Grand Theft Auto, gloryfikujące przemoc i dominację – ma skłaniać do bycia twardymi i silnymi. Takie sztywne role płciowe doskonale sprawdzają się w marketingu, ale przy okazji ukradkiem promują relacje oparte na dominacji mężczyzny i ustępliwości kobiety. Taka dynamika relacji może być motorem krzywdzenia, gdyż normalizuje dominację nad innymi jako formę pobudzenia seksualnego. Tę niezdrową normę napędzają też legalne materiały pornograficzne, nierzadko portretujące uległe kobiety przedstawiane jako nastolatki w szkolnych mundurkach i z misiem w rękę.

Kultura konsumpcjonizmu zalewa dzieci treściami, które ukierunkowują ich rozwój psychospołeczny. Równocześnie słabną komunikaty przekazywane przez opiekuńczych dorosłych – rodziców czy nauczycieli. Każdego roku dzieci oglądają ponad 30 000 reklam⁸, wiele z nich wzmacnia zniekształcone role płciowe, narzuca dziecku, jak powinno wyglądać i co powinno kupić. Diane Levin, ekspert

ds. rozwoju dziecka, stwierdza: „Rozwój i dziecięcy sposób myślenia sprawiają, że dziecko jest szczególnie podatne na uprzedmiotowienie w kulturze komercyjnej”⁹. Ten zalew bodźców kulturowych, w zestawieniu z naturalnym rozwojem tożsamości dziecka, prowadzi do rozwoju pokolenia młodych ludzi, dla których wartością są towary, ludzkie ciało jest obiektem seksualnym, i które uczy się budowania relacji opartej na pożądaniu seksualnym, a nie więzi czy uczuciach.¹⁰ Co więcej, zdrowa seksualność i rozwój odpowiedni do wieku pozostają tematami tabu, zarówno dla dzieci, jak i dorosłych. W środowisku domowym rodzicom często brak właściwych narzędzi pozwalających rozmawiać z dziećmi o zdrowej seksualności, co prowadzi do powstania próżni informacyjnej, wykorzystywanej przez media ze szkodą dla dzieci. Rodziny imigranckie, niedawno przybyłe do nowego kraju pobytu, są jeszcze bardziej narażone na ten problem. Muszą bowiem dodatkowo stawić czoła rosnącemu rozdźwiękowi kulturowemu między młodzieżą a starszym pokoleniem. W szkołach promowana jest często edukacja zgodna z podejściem „tylko abstynencja”, a zasada zera tolerancji dla molestowania seksualnego prowadzi do tego, że nawet czterolatki bywają zawieszane w prawach ucznia za zachowania, które są ewidentną konsekwencją ekspozycji na kulturę popularną. Ustawa edukacyjna o podtytule „No Child Left Behind” kładzie wyjątkowy nacisk na sprawdzanie wiedzy, nierzadko kosztem elementów programowych, które promują zdrowe relacje, umiejętności komunikacyjne czy zdrową seksualność. Pomaganie dzieciom w zrozumieniu tego, co je otacza jest podejściem długoterminowo znacznie skuteczniejszym niż karanie bez wsparcia umożliwiającego zrozumienie i zmianę.

Medialny przekaz i kultura popularna promująca seksualizację i przemocowe zachowania wobec nawet najmłodszych dzieci to kolejny czynnik ryzyka, który musi być wzięty pod uwagę w kontekście profilaktyki. Komunikaty tego rodzaju uczą dziecko uprzedmiotawiać seks, dzieci podchodzą przedmiotowo też do siebie i innych, przez co słabnie ich umiejętność budowania relacji opartej na uczuciu i więzi – wszystkie te czynniki mogą się przyczyniać do wiktyimizacji lub sprawstwa.

Diane Levin, współautorka *So Sexy, So Soon*

Choć szkodliwe normy oddziałują na wszystkie społeczności, grupy historycznie marginalizowane są często bardziej narażone na życie w niezdrowym środowisku. I tak na przykład ubogie okolice są tradycyjnie miejscem, gdzie jest więcej sklepów monopolowych i reklam alkoholu. To pociąga za sobą większą obecność nacechowanych seksualnie materiałów wizualnych przedstawiających

kobiety i dziewczyny oraz częstsze występowanie zdarzeń przemocowych będących wynikiem nadużycia alkoholu. W społecznościach z ograniczonymi możliwościami rozwoju ekonomicznego, komercyjne wykorzystywanie seksualne młodych osób może być postrzegane jako jedna z nielicznych dostępnych dróg zarobkowania dla młodych kobiet, umacniając w nich dodatkowo przekonanie o ograniczonej roli kobiety i postrzeganiu dziewczyn jako obiektów seksualnych. Cykl przemocy sam się napędza: eskalacja przemocy na ulicach sprawia, że mieszkańcy są coraz bardziej przytłaczani efektem spirali. Ta ponura sytuacja jest dla marginalizowanych grup pewną stałą. Z definicji są to osoby żyjące w otoczeniu, które szkodliwie wpływa na ich rozwój i możliwości, a zarazem utrudnia możliwość budowania odporności jednostki, np. przez dostęp do taniej opieki zdrowotnej, możliwość podjęcia umożliwiającej utrzymanie pracy i posłania dzieci do dobrych szkół.

Brak środków i wsparcia dla inicjatyw, które w odpowiedzi na akty krzywdzenia umacniają i uzdrawiają społeczność lokalną, utrzymuje cykl przemocy. Badania potwierdzają, że 75% sprawców krzywdzenia seksualnego dzieci to osoby znane dziecku i rodzinie, a w jednym na dziesięć przypadków sprawca jest członkiem rodziny¹¹. W obecnych okolicznościach zgłoszenie wykorzystywania prowadzi na ogół do uwięzienia sprawcy, rzadko jednak przekłada się na uzdrowienie dziecka i społeczności. Jeden z ekspertów pyta: „Co to za interwencja, jeśli głównym rozwiązaniem dla dziecka doświadczającego wykorzystywania ma być wysłanie sprawcy do więzienia?”. Brak innych opcji doprowadził do powstania próżni, którą wypełniają rozwiązania na poziomie stanowym – nadzór stanowych służb ochrony dziecka i uwięzienie sprawcy. To skupienie uwagi na konsekwencjach dla sprawcy – zamiast na terapii i wsparciu ofiary – zniechęca je do zgłaszania krzywdy i szukania pomocy¹². Tracimy szansę na zapobieganie i interweniowanie, ponieważ ofiary przestają zgłaszać krzywdzenie czy wykorzystywanie. Obrazują to statystyki, wskazujące, że 40–80% nastolatków wykorzystujących seksualnie młodsze dzieci, także było w przeszłości krzywdzonych¹³. Jest to okoliczność stwierdzana we wszystkich społecznościach, ale silniej wyrażona w grupach marginalizowanych. W perspektywie historycznej, osobom innej rasy niż biała odmawiano podstawowych praw i swobód, prześladowano je w majestacie prawa, narażając na brutalność policji. Były to też grupy licznej reprezentowane w zakładach penitencjarnych. Dlatego członkowie takich społeczności niechętnie zwracają się do władz z problemem krzywdzenia i wykorzystywania seksualnego dzieci. Kara więzienia i nadzór władz mogą doprowadzić do odsunięcia sprawcy od rodziny i zapobiegną dalszej krzywdzie dziecka, ale tego rodzaju sankcje nie

naprawią szkód wyrządzonych rodzinie i nie zniwelują przyczyn, które do krzywdzenia doprowadziły.

Normy: powszechnie występujące postawy i przekonania kształtujące zachowanie

Środowisko i społeczność lokalna odgrywają kluczową rolę w kształtowaniu zachowań na najbardziej podstawowym, strukturalnym poziomie. Dlatego właśnie populacyjne strategie zmiany środowiskowej są nieodzownym warunkiem zapobiegania krzywdzeniu i wykorzystywaniu seksualnemu dzieci. Ludzie przestrzegają zazwyczaj określonych konwencji zachowania i z niechęcią podchodzą do wszelkich odstępstw¹⁴ od przyjętych norm. Normy to więcej niż nawyki. Są często ugruntowane w kulturze i tradycji, uwzględniają postawy, przekonania i standardy, których obecność wydaje się nam oczywista. Innymi słowy, normy narzucają pewien wzorzec zachowań – są zbiorem sygnałów środowiskowych wskazujących co wolno, a czego nie. Normy opisują to, co się dzieje (tzn. są deskryptywne), wyznaczają też standard właściwego zachowania (tzn. są przejawem podejścia normatywnego lub preskryptywnego)¹⁵.

Musimy jasno określić, co chcemy osiągnąć, a nie tylko z czym walczymy. Zależy nam na zdrowiu, w tym także zdrowiu seksualnym. Musimy zmienić normy społeczne odchodząc od tych karmiących nas toksyczną kulturą i przejść do takich, które sprzyjają zdrowiu.

Cordelia Anderson, National Coalition to Prevent Child Sexual Exploitation

Strategia profilaktyki musi się odnosić do istniejących norm, ponieważ są one szeroko rozpowszechnione i głęboko oddziałują na zachowania. Jeśli przemoc jest zjawiskiem typowym, spodziewanym i wzmacnianym przez przekaz medialny, rodzinę, społeczność, rówieśników czy szkołę, znacznie większe jest prawdopodobieństwo, że rzeczywiście do niej dojdzie. Nie tylko zapewne do niej dojdzie, ale zdarzy się z większą częstością i nasileniem. Jeśli funkcjonujące normy nie zachęcają do bezpiecznych zachowań i nie promują zdrowych, bezpiecznych relacji, programy ukierunkowane na wprowadzenie zmiany na poziomie jednostki nie doprowadzą do ugruntowania bezpiecznych zachowań, o ile nie zmienią się także szersze normy społeczne. Transformacja norm jest więc niezbędnym warunkiem zapobiegania krzywdzeniu i wykorzystywaniu seksualnemu dzieci.

Można wyodrębnić przynajmniej pięć szkodliwych norm społecznych sprzyjających krzywdzeniu dzieci:

1. **Tradycyjne męskie role**, oparte na społecznym promowaniu dominacji, wykorzystywania, uprzedmiotowienia, kontroli, ucisku i niebezpiecznych, ryzykownych zachowań u mężczyzn i chłopców, często stawiających kobiety i dziewczyny w roli ofiary.
2. **Zawężenie roli kobiety**, polegające na tym, że od najmłodszych lat kobiety zachęca się przez subtelne lub bardziej jednoznaczne komunikaty do zachowywania się i akceptowania bycia traktowaną jak przedmiot, wykorzystywany i kontrolowany przez innych. Zawiera się tu także seksualizacja dzieciństwa – media i działania marketingowe przypisują cechy seksualne bardzo małym dzieciom, przez co zaciera się wiek przyzwolenia na podejmowanie kontaktów seksualnych, zachęca się dziewczyny, aby postrzegały siebie jako obiekty seksualne, a chłopcom pozwala się postrzegać siebie jako tych, którzy z tego korzystają.
3. **Siła, władza** – wartością jest przejęcie i utrzymanie kontroli nad innymi. Tradycyjne oczekiwania promują przekonanie, że dzieci ma być widać, ale nie słyszać, przez co stają się one szczególnie zagrożoną populacją.
4. **Przemoc** – tolerowanie agresji i akceptowanie jej jako normalnego zachowania; metody, która może służyć do rozwiązywania problemów i zaspokajania własnych potrzeb.
5. **Prywatność** – normy związane z prywatnością osób i rodziny są uznawane za świętość, przez co zachęca się do utrzymywania tajemnicy i milczenia. Przemoc seksualna wobec dzieci jest przedmiotem stygmatyzacji, a więc osoby, które o niej wiedzą zniechęca się do interweniowania¹⁶. Choć stan ten się zmienia, taka duża wartość przykładana do prywatności spraw rodzinnych w „kulturach wstydu” ułatwia sprawcy kontynuowanie krzywdzenia, a ofiary i ich rodziny w perspektywie publicznego upokorzenia i naznaczenia nie reagują.

Wiele osób podejmuje dziś wspólne działania zmierzające do obalenia obowiązujących norm społecznych, szkodliwych dla zdrowia i bezpieczeństwa dzieci. Mam nadzieję, że ta wspólna energia już niedługo doprowadzi nas do punktu zwrotnego i zaczniemy budować kulturę, w której na krzywdzenie i wykorzystywanie seksualne dzieci nie będzie już miejsca.

Jetta Bernier, Massachusetts Citizens for Children

W naszym społeczeństwie przemoc bywa upiększana, niedostrzegana, akceptowana jako wewnętrzna sprawa rodziny. Czasem zachęca się wręcz do niej, podlegając innym. Seksualizujemy dzieci w reklamie, pokazujemy relacje międzyludzkie, w których częściej widać kontrolę nad drugim człowiekiem niż wspólne podejmowanie decyzji. Większość populacji nie dopuszcza się wykorzystywania seksualnego, nie jest to więc zachowanie normalne. Jeśli jednak wziąć pod uwagę występowanie pięciu opisanych norm jako całości, można sobie wyobrazić, że kogoś doprowadzą one do wniosku o racjonalności przemocy seksualnej. Co za tym idzie, jakkolwiek przykry to wniosek, nie jest zaskakujące, że niektóre osoby będą przejawiały skrajne zachowania, krzywdzące i wykorzystujące dzieci, a świadkowie nie zareagują i nikomu o tym nie powiedzą. Opisany zestaw norm sprzyja tworzeniu się toksycznych środowisk i hamuje działania profilaktyczne. Choć przyzwolenie na przemoc seksualną zdecydowanie nie jest normą, żyjemy otoczeni przez schematy skrycie zachęcające do krzywdzenia i powstrzymujące przed ujawnianiem go. Musimy uświadomić sobie istnienie takich norm i zmienić je. Bez tego nie posuniemy się naprzód w profilaktyce przemocy.

Sposobność do działania: przesunięcie ciężaru uwagi z działań po fakcie na paradygmat profilaktyki pierwszorzędowej

Podstawowym elementem zapobiegania krzywdzeniu i wykorzystywaniu dzieci jest przebudowa norm i środowisk, które takim zachowaniom sprzyjają. Zrzucanie całej winy wyłącznie na sprawcę określanego mianem dewianta jest strategią nieskuteczną i pozostawia dziecko sam na sam z konsekwencjami tego, co się stało. Musimy przechylić szalę ustalonej równowagi w społecznościach lokalnych i zastąpić niezdrowe normy i środowiska zasadami, które promują szacunek i równość. Wymaga to zaangażowania w proces zmiany postaw, przekonań i praktyk instytucjonalnych. Nieodzwonne jest więc podejście oparte na profilaktyce pierwszorzędowej, która może zmienić otoczenie, w tym także obowiązujące normy.

W ciągu ostatniego dziesięciolecia krzywdzenie i wykorzystywanie seksualne dzieci stało się tematem bardziej obecnym w przestrzeni publicznej, jednak rzadko mówi się o nim w kontekście profilaktyki pierwszorzędowej. Komunikaty bazujące na mechanizmie wywoływania strachu, powiadamiają opinię publiczną, że krzywdzenie dzieci jest częstym zjawiskiem, nie informując przy tym, że można

mu zapobiegać. I tak dla przykładu, około siedmiu milionów widzów obejrzało program stacji NBC zatytułowany „Złapać drapieżcę” – twórcy opracowali i sfilmowali skomplikowaną operację zakupu kontrolowanego, biorąc na cel dorosłych poszukujących przez internet usług seksualnych świadczonych przez małoletnich. Program przykuł uwagę widzów, po raz pierwszy bez ogródek pokazując w telewizji mężczyzn ze wszelkich grup społecznych łapanych na gorącym uczynku i naznaczanych jako „drapieżcy seksualni”. Emitowane w późnych godzinach wieczornych powtórki programu miały największą oglądalność spośród wszystkich audycji MSNBC w tym czasie, a programy typu talk-show i portal YouTube pełne były parodii nawiązujących do formatu programu¹⁷. Równocześnie rosła popularność stron internetowych ujawniających dane sprawców przestępstw seksualnych. Znajdują się tam ich domowe adresy, a czasem także zdjęcia. W tym kontekście rodzice zaczęli być zalewani zakorzenionymi w atmosferze strachu wezwaniami do „zabezpieczenia przed drapieżcami” internetowych i rzeczywistych interakcji swoich dzieci. Jak zauważa jeden z ekspertów: „Motywacją do zapobiegania krzywdzeniu i wykorzystywaniu powinno być wzmocnienie jednostki i budowanie silnych więzi społecznych. Aby działać z powodzeniem musimy zastąpić taktyki oparte na strachu profilaktyką”. Profilaktyka, w szczególności profilaktyka pierwszorzędowa, to ważna – a do tej pory w dużej mierze niedostrzegana – strategia chroniąca społeczności lokalne przed szerokimi konsekwencjami krzywdzenia.

Ogólnokrajowy ruch zmierzający do zapobiegania wykorzystywaniu seksualnemu dzieci musi obejmować liczne warstwy społeczeństwa i kultury, musi inspirować do działania na wielu poziomach – od pracy u podstaw do działań legislacyjnych.

Za Ms. Foundation for Women

Aby stworzyć odpowiednie warunki do tak fundamentalnej zmiany, działacze i profesjonaliści muszą dysponować narzędziami pozwalającymi mobilizować i budować potencjał społeczności, co przełoży się na zapobieganie krzywdzeniu i wykorzystywaniu seksualnemu dzieci. Wysiłki profilaktyczne są najskuteczniejsze, gdy stanowią część wszechstronnej strategii stworzonej z myślą o wpływanie na czynniki strukturalne i ekonomiczne przyczyniające się do niezdrowych zachowań. Takie działania wymagają uczestnictwa przedstawicieli reprezentujących różne sektory, począwszy od rządu, przez biznes, grupy wyznaniowe i media, aż po szkoły.

Na schemacie *Spektrum profilaktyki* (zob. rys. 2) nakreślono ramy skutecznej i trwałej prewencji pierwszorzędowej, która może potencjalnie wpływać na

społeczności i prowadzić do zmian systemowych. Współzależność, czy też synergia, między poszczególnymi poziomami tego spektrum maksymalizuje wyniki każdego działania i kreuje większą siłę transformacji. Według Sary Kershner z Generation FIVE: „Trwałe modele edukacji społeczności skupiają się na edukacji publicznej w połączeniu ze wspólnym działaniem. Nie chodzi o pojedynczy projekt; chodzi o efekt na poziomie całej społeczności”. Wszystkie poziomy spektrum są nieodzowne dla uzyskania utrwalonej zmiany, ale transformacja społeczności i zmiana na poziomie systemowym wymaga pracy w najszerszych kategoriach spektrum. Chodzi tu o zmianę praktyk organizacyjnych oraz wpływ na zasady postępowania i rozwiązania legislacyjne.

Rysunek 2. Spektrum profilaktyki

Wpływ na zasady postępowania i rozwiązania legislacyjne
Zmiana praktyk organizacyjnych
Sprzysianie tworzeniu koalicji i sieci
Edukowanie świadczeniodawców
Promowanie edukacji społeczności
Umacnianie wiedzy i umiejętności jednostek

Strategie zapobiegania wykorzystywaniu seksualnemu dzieci w ramach spektrum profilaktyki

Spektrum profilaktyki wyodrębnia uzupełniające się obszary wymagające zmiany. Na spektrum składa się sześć poziomów o rosnącym zasięgu. Trzy górne są najważniejsze z punktu widzenia tego opracowania i obejmują: wpływ na zasady postępowania i rozwiązania legislacyjne, zmianę praktyk organizacyjnych, oraz sprzysianie tworzeniu koalicji i sieci. Pozostałe poziomy schematu – edukacja świadczeniodawców, promowanie edukacji społeczności oraz umacnianie wiedzy i umiejętności jednostki – przyczyniają się do szerszej zmiany i z niej korzystają. I tak na przykład, inicjatywa zmiany zasad postępowania będzie miała większą szansę wdrożenia przy większej świadomości opinii publicznej i wsparciu uzyskanym dzięki edukowaniu świadczeniodawców i społeczności. Profesjonaliści działający na poziomie krajowym i osoby działające w obrębie społeczności lokalnych wybrali poniższe zasady postępowania i praktyki jako najbardziej obiecujące

w kontekście wszechstronnego zapobiegania krzywdzeniu i wykorzystywaniu seksualnemu dzieci.

Wpływ na politykę i rozwiązania legislacyjne

Jeśli nie znasz zasad postępowania, nie potrafisz wykorzystać dostępnych możliwości

Connie Rice, LA Advancement Project

Zmiana polityki bywa przełomem prowadzącym do zmiany norm. Polityka kształtuje całość środowiska dla wszystkich członków społeczności. Na przykład w południowym Los Angeles, lokalne grupy, chcąc zmniejszyć dostępność alkoholu, podjęły wspólną inicjatywę w celu zmiany podziału administracyjnego swojej okolicy. Dzięki zawiązaniu koalicji udało się zmienić rozporządzenia regulujące podział administracyjny i nie dopuścić do uruchomienia 200 sklepów monopolowych w ciągu trzech lat. Ewaluacja dotycząca tych ram czasowych wykazała, że w promieniu czterech przecznic od każdego z planowanych, ale nieotwartych sklepów, o 27% zmniejszyła się częstotliwość występowania przestępstw z użyciem siły i przestępstw narkotykowych¹⁸. Choć sprawa jest w tym przypadku nieco bardziej złożona, podobne strategie zmiany norm znajdują zastosowanie w odniesieniu do zasad zapobiegania krzywdzeniu i wykorzystywaniu seksualnemu dzieci. Zmiana podstawowych uwarunkowań wpływających na występowanie krzywdzenia – takich jak możliwości ekonomiczne jednostki, seksizm, dostęp do dobrego szkolnictwa – sprawia, że zasady mogą kształtować środowiska, w których krzywdzenie będzie mniej prawdopodobne¹⁹.

Mamy wspólne nadzieje dotyczące naszych dzieci, musimy więc przeanalizować zasady postępowania i praktyki na różnych poziomach... żeby praca posuwała się naprzód.

Larry Magid, ConnectSafely.org, CBS News

Uwzględnianie wysokiej jakości strategii profilaktycznych w bieżącej polityce

- Należy przejrzeć i uaktualnić istniejące uregulowania legislacyjne, uwzględniając najnowsze badania dotyczące przyczyn i dynamiki krzywdzenia. Rozwiązania legislacyjne powinny się odnosić do podstawowych przyczyn zjawiska (takich jak ograniczone możliwości rozwoju kobiet i dziewcząt) i uwzględniać jego dynamikę (np. większa częstość krzywdzenia przez osoby dziecku dobrze znane).
- Pytania dotyczące wykorzystywania seksualnego, norm seksualnych, czynników ryzyka i czynników decydujących o odporności psychicznej (ang. *resilience*) powinny zostać włączone do istniejących ogólnokrajowych badań dotyczących młodzieży (np. Youth Risk Behavior Survey) oraz badań lokalnych (np. California Healthy Kids Survey). Konieczne jest też monitorowanie i reagowanie na zmiany zachodzące w kontekście ryzyka, odporności, zachowań i środowiska młodych ludzi. Mogą do tego posłużyć wskaźniki, takie jak pozytywny związek ze szkołą, więzi z troskliwym dorosłym w szkole lub w społeczności, znaczące uczestnictwo w życiu społeczności oraz poczucie bezpieczeństwa.
- Należy stworzyć i monitorować wystandaryzowane i mierzalne kategorie wyników, które pozwolą ocenić programy nauczania wspierające zdrowy rozwój społeczny, emocjonalny i seksualny.

Odpowiedzialność biznesu

- Należy zmniejszyć liczbę komunikatów medialnych kierowanych do dzieci, analizując i zastrzegając uregulowania prawne pozwalające kierować reklamę do dzieci, oraz przywrócić zakaz takiej reklamy – w szczególności emitowanej w czasie programów dla dzieci.
- Władze krajowe i lokalne powinny zachęcać i na różne sposoby motywować sprzedawców i producentów do zaniechania promocji przemocy i seksualizowania dzieci w reklamie i w sprzedawanych produktach.
- Legalne pornograficzne strony internetowe powinny zostać zobowiązane do usunięcia materiałów budzących skojarzenia z dziećmi lub nastolatkami.

Pozyskanie wsparcia dla inicjatyw prewencyjnych

- Należy zgromadzić odpowiednie środki finansowe na zapobieganie przemocy wobec kobiet i przemocy w ogóle, w tym także na inwestycje w profilaktykę krzywdzenia i wykorzystywania seksualnego dzieci.
- Trzeba zapewnić stały dopływ finansowania ze środków asygnowanych na zdrowie publiczne, przeznaczając je na rozbudowę potencjału lokalnego, co przełoży się na zapobieganie krzywdzeniu. Stabilny dostęp do finansowania ułatwi: realizację pilotażowych inicjatyw realizowanych przez społeczność lokalną, ewaluację obiecujących programów pilotażowych, wykorzystanie dobrych praktyk oraz opracowanie krajowego raportu opisującego wyniki najnowszych badań i dalsze potrzeby badawcze (np. wpływ nowoczesnej technologii na krzywdzenie i wykorzystywanie).
- Warto zachęcać organizacje charytatywne do przeznaczenia funduszy na profilaktykę seksualnego wykorzystywania dzieci oraz promocji zdrowia dzieci i młodzieży, także w ramach prowadzonych już działań w pokrewnych dziedzinach, tj. zdrowie, edukacja czy zrównoważony rozwój społeczności.
- Należy przyjąć rozwiązania legislacyjne wyrównujące środki przeznaczane na odpowiedź ze strony organów ścigania i na lokalne działania profilaktyczne skupiające się na przemianie środowiska życia społeczności.
- Należy szukać rozwiązań w zakresie podstawowych przyczyn problemu, tj. ubóstwo czy ucisk, inwestując w inicjatywy promujące rozwój gospodarczy, usprawniające ochronę zdrowia, oferujące wysokiej jakości edukację i wspierające rodziny.

Zmiana praktyk organizacyjnych

Wyodrębnienie konkretnych instytucji, które powinny grać główną rolę zdecydowanie zwiększa skuteczność strategii ukierunkowanych na zmianę norm społecznych. Zmiana środowiskowa następuje w ośrodkach, które są wystarczająco duże, aby wywrzeć konkretny wpływ, ale też odpowiednio małe, aby zmiana mogła realistycznie zaistnieć. Kontekst instytucjonalny pozwala dotrzeć do dużej populacji, proaktywnie modelować zdrowe zachowania, promować praktyki, które kształtują klimat przeciwdziałający krzywdzeniu dzieci, oraz zniechęcać do działań o przeciwnych skutkach.

Wszystkie organizacje

- Należy wprowadzić uregulowania pracownicze wspierające rodzinę, w tym: dni urlopowe na sprawy rodzinne, ubezpieczenie zdrowotne obejmujące zdrowie fizyczne i psychiczne.
- Materiały wizualne, w szczególności te przedstawiające dzieci, wykorzystywane w reklamie, handlu i przez media, powinny wzmacniać prezentowane podmioty i być pozbawione podtekstu seksualnego.
- Należy wdrożyć zasady i praktykę jednoznacznie zabraniające zachowań seksualnie niestosownych, nagabujących, przymuszających czy krzywdzących – powinny one natomiast promować szacunek i zdrowe granice osobiste. Trzeba wyodrębnić konkretne procedury, które umożliwią pracownikom zgłoszenie niepokojących sytuacji.
- Należy zapewnić równość w miejscu pracy, stosując politykę takiego samego wynagrodzenia za taką samą pracę.

Organizacje skierowane do młodzieży

- Personel organizacji pracujących z dziećmi i młodzieżą powinien być obowiązkowo szkolony w zakresie odpowiedniego do wieku rozwoju seksualności i zachowań seksualnych.
- Należy opracować i wdrożyć zasady i procedury uwzględniające odpowiednie wytyczne dla organizacji pracujących z młodzieżą, np. opracowane przez Center for Disease Control.
- Należy wdrożyć wszechstronne i pozytywne programy rozwoju młodzieży, obejmujące całą organizację. Program taki powinien uwzględniać edukację o zdrowiu seksualnym, budowaniu relacji oraz rozwoju asertywności.
- Wspecjalizowane placówki edukacyjne powinny szkolić przyszłych świadczących (pielęgniarki, specjalistów zdrowia publicznego, personel medyczny) w zakresie umacniania odporności społeczności (ang. *resilience*) i zdrowej seksualności.

Zmiana praktyk organizacyjnych

Magazyn hip-hopowy *The Source* ogłosił, że zaprzestaje publikowania reklam filmów pornograficznych, stron internetowych z treściami dla dorosłych, oraz agencji towarzyskich. Ze strony internetowej magazynu znikną tzw. *booty ads* czyli zdjęcia skąpo ubranych kobiet. Współwydawca L. Londell McMillan powiedział *New York Timesowi*, że *The Source* ma być publikacją trafiającą w upodobania prawdziwych fanów hip-hopu, pozostając jednocześnie gazetą, którą „można pokazać własnym dzieciom”.

Sprzymanie tworzeniu koalicji i sieci

Koalicje i sieci zbliżają do siebie wszystkich interesariuszy, których współdziałanie warunkuje powodzenie inicjatywy. Przyczyniają się do zwiększenia masy krytycznej stojącej za wysiłkami społeczności, ułatwiają budowę zaufania między grupami, zmniejszają prawdopodobieństwo marnowania zasobów przez niepotrzebną konkurencję. Partnerstwa w poszczególnych sektorach i dziedzinach mogą być w szczególności użyteczne, gdy zamierzone cele są dalekosiężne i wykraczają poza możliwości pojedynczej organizacji. Jak w układance, każdy element odgrywa swoją rolę, a całości obrazu nie zobaczymy bez uwzględnienia wszystkich klocków. Działając wspólnie, koalicje zmniejszają zużycie zasobów unikając duplikowania działań, dzieląc się wydatkami, zachęcając do współpracy różne grupy społeczne, a przy okazji zwiększając wiarygodność swoich wysiłków i ich oddźwięk.

Kluczem do powodzenia jest zaangażowanie całej społeczności. Urzędnicy, eksperci zdrowia publicznego i profesjonaliści reprezentujący szkoły, grupy wyznaniowe, organizacje pracujące z młodzieżą czy wymiar sprawiedliwości muszą współdziałać z rodzicami i lokalnymi mieszkańcami, tak aby to oni stali się pierwszą linią obrony przed wykorzystywaniem seksualnym dzieci.

Jetta Bernier, Massachusetts Citizens for Children

Poziom społeczności lokalnych i regionalny

- Należy organizować lokalne koalicje ds. zapobiegania wykorzystywaniu seksualnemu dzieci, gromadzące podmioty prywatne i publiczne, przedstawiciele wielu dziedzin, w tym organizacje walczące o prawa dzieci, zajmujące się ochroną dziecka czy edukacją, grupy wyznaniowe, stowarzyszenia byłych ofiar itd.
- Należy stworzyć jedną, wspólną internetową bazę obiecujących praktyk, zawierającą linki do zasobów i organizacji działających w danym obszarze. Powinny się tam także znaleźć informacje o tym, jak społeczności lub władze lokalne mogą wybrać najlepsze dla siebie praktyki.

Poziom ogólnokrajowy

- Należy rozbudować istniejącą ogólnokrajową koalicję (National Coalition to Prevent Child Sexual Exploitation):

- Trzeba przeanalizować powiązania z pokrewnymi koalicjami zajmującymi się problemem ciąż u nastolatków, cyberprzemocą, przemocą domową czy reformą zdrowia, a także z organizacją Voices for America's Children;
- Należy wykorzystać istniejącą koalicję do identyfikacji wspólnych punktów zainteresowania, określenia potencjału i roli poszczególnych partnerów i dzięki temu poszerzyć istniejącą krajową sieć. Warto też przeanalizować organizacje wchodzące w skład koalicji zwracając szczególną uwagę na ich mocne strony, a także opracować i wdrożyć krajowy plan działania koordynowany przez wybranych liderów.
- Należy zbudować sieć szybkiego reagowania w mediach, skupiającą profesjonalistów zajmujących się profilaktyką, którzy w sytuacji nagle pojawiających się doniesień medialnych mogą proaktywnie reagować, formułując komunikaty informujące o wartości działań profilaktycznych, uwzględniające środowiskowe i normatywne tło zdarzeń oraz możliwe rozwiązania.

Edukowanie świadczonych

Świadczonych mają możliwość oddziaływania w zakresie swojej specjalizacji, mają też okazję do przekazywania wiedzy, umiejętności i motywacji klientom, członkom społeczności lokalnej i współpracownikom. Dlatego tak ważne jest ich właściwe przygotowanie, pogłębiające zrozumienie działań profilaktycznych zapobiegających krzywdzeniu i wykorzystywaniu seksualnemu dzieci. Dzięki stosownemu przeszkoleniu, świadczonych – czyli lekarze, nauczyciele, funkcjonariusze organów ścigania, pracownicy służb ochrony dziecka itd. – staną się skutecznymi orędownikami profilaktyki. Poszerzając zbiór świadczonych można dodatkowo zmobilizować większą grupę do promowania idei profilaktyki, włączając także dziennikarzy, właścicieli i zarządców nieruchomości, producentów filmowych, bibliotekarzy, personel centrów rozrywkowych czy DJ-ów radiowych. Po przeszkoleniu w zakresie zapobiegania wykorzystywaniu seksualnemu, przedstawiciele wszystkich tych profesji będą w stanie włączyć zasady profilaktyczne w swoją codzienną praktykę.

Wszyscy świadczonych

- Należy przeszkolić personel mający kontakt z dziećmi w rozpoznawaniu zdrowych zachowań seksualnych i zachowań wykraczających poza normę.

Przeszkolone osoby powinny dysponować narzędziami ułatwiającymi im komunikowanie się na ten temat z rodzicami i dziećmi.

- Świadczeniodawcy pracujący z dziećmi i rodzinami muszą umieć rozmawiać i odpowiadać na pytania dotyczące seksualności w sposób odpowiedni do poziomu rozwoju rozmówcy, a także przeciwdziałać wszelkim szkodliwym komunikatom dotyczącym seksu i seksualności rozpowszechnianym przez media i komercyjną kulturę.

Media

- Dziennikarze zajmujący się tematyką krzywdzenia i wykorzystywania seksualnego dzieci powinni być stosownie przeszkoleni, a w swojej pracy kierować się odpowiednimi wytycznymi. Należy zachęcać media, aby wychodziły poza relacjonowanie pojedynczych przypadków i odnosiły się także do tła środowiskowego i norm społecznych wpływających na występowanie problemu.
- Świadczeniodawców i liderów należy przeszkolić w zakresie kontaktów z mediami, tak by potrafili się skuteczniej komunikować z dziennikarzami. Szkolenie powinno obejmować temat skutecznego przedstawiania inicjatyw profilaktycznych.

Promowanie edukacji społeczności

Edukacja lokalnych społeczności dociera do dużych grup, dostarczając informacje i zasoby umożliwiające poprawę środowiska życia i zapobieganie wykorzystaniu seksualnemu. Skuteczna edukacja społeczności lokalnej nie tylko zwraca uwagę jednostek na nowe informacje, ale przyczynia się do osiągnięcia masy krytycznej wspierającej bezpieczniejsze zachowania, normy i zasady postępowania. Wiadomo, że kampanie medialne podnoszą świadomość społeczną, zmieniają postawy i umacniają wsparcie skutecznego wdrażania programów profilaktycznych²⁰. Obecność w mediach zwiększa też poparcie społeczne, pokazując zaangażowanie i aktywność społeczności.

Musimy przeanalizować rozwiązania systemowe, które już dziś wpływają na życie naszych dzieci, a następnie wdrożyć protokoły prewencyjne szkoląc świadczeniodawców.

Elizabeth Sy, Banteay Srei/Asian Health Services

Budowanie na zasobach społeczności

- Treści dotyczące profilaktyki muszą być zakorzenione w potrzebach i zasobach społeczności, powinny także uwzględniać lokalną wiedzę i priorytety. Dopiero na tej bazie można tworzyć komunikat edukacyjny, wybrać główny temat kampanii czy określić mierzalne rezultaty.

Zwiększanie odporności

- Należy wdrażać trwałe modele lokalnych inicjatyw skupiających się na edukowaniu opinii publicznej na temat zapobiegania krzywdzeniu i wykorzystywaniu seksualnemu dzieci, oraz rozpowszechniających wiedzę o związkach tego problemu ze społeczno-ekonomiczną kondycją marginalizowanych społeczności. Wysiłki edukacyjne muszą być ściśle powiązane z mobilizowaniem do wspólnego działania.
- Przez kampanie społeczne i grupy lokalne należy przeciwstawiać się komunikatom opartym na zastraszaniu i wspierać promowanie zdrowych norm. Zaangażowani członkowie społeczności powinni być przedstawiani jako świadkowie wydarzeń, którzy włączają się w działania sprzyjające odpowiednim komunikatom i zachowaniom seksualnym.
- Młodym ludziom należy zapewnić dostęp do szkolnego programu nauczania, budującego ich umiejętności oraz wzmacniającego czynniki ochronne związane ze zdrowym rozwojem seksualnym (np. komunikacją, empatią, odpowiedzialnością) i niwelującego czynniki ryzyka sprzyjające zachowaniom nieodpowiednim, nagabywaniu, przymuszaniu czy wykorzystywaniu seksualnemu.
- Należy dbać o rozwój poziomu umiejętności w społeczności lokalnej, pracując nad edukacją medialną oraz ucząc odpowiedniej do wieku komunikacji, strategii rozwiązywania konfliktów, budowania relacji i umacniania więzi.
- Szkoły i inne placówki lokalne powinny oferować rodzicom w każdym wieku szkolenia w zakresie umiejętności rodzicielskich. Materiały szkoleniowe powinny uwzględniać wczesne dzieciństwo, rozwój dzieci i młodzieży, oraz informacje o zdrowym rozwoju seksualnym.

Podnoszenie wiedzy i umiejętności jednostek

Podnoszenie wiedzy i umiejętności jednostki oznacza przekazywanie informacji i umiejętności, dzięki którym dana osoba ma większe możliwości zapobiegania krzywdzeniu i wykorzystywaniu seksualnemu. W relacji opartej na zaufaniu, z osobą postrzeganą jako dysponująca wiedzą lub władzą, nawet najdrobniejsza uwaga może mieć dalekosiężne skutki, szczególnie jeśli jej treść jest z czasem wzmacniana lub utwierdzana przez społeczne normy i praktyki²¹. Porada lekarza może się na przykład przekładać na obniżenie chorobowości, śmiertelności i częstości zachowań ryzykownych, oraz do przyrostu zachowań prozdrowotnych. Lekarze, profesjonaliści w zakresie opieki nad dzieckiem, a także nauczyciele mają okazję porozmawiać o zachowaniach potencjalnie zwiększających bezpieczeństwo. Pracownik ochrony zdrowia może włączyć pacjenta w strategię promującą zdrowe relacje i zdrową seksualność. Może też porozmawiać z rodzicami o tym, jak tworzyć bezpieczne środowisko i zdrową społeczność, jak uczyć dziecko o bezpiecznych granicach przestrzeni osobistej. Odpowiedzialność za poszerzanie wiedzy i umiejętności jednostek nie spoczywa wyłącznie na pracownikach ochrony zdrowia czy pracownikach socjalnych – sąsiad, mentor, muzyk czy lider społeczności lokalnej także może rozmawiać z innymi o tym, jak ważne są odpowiednie granice i zdrowa seksualność.

- Należy rozmawiać z dorosłymi o bezpieczeństwie dzieci w rodzinie i w społeczności. Znajomym i przyjaciółom warto polecać zasoby dotyczące profilaktyki. Można na przykład zarekomendować książkę Jan Hindman zatytułowaną *A Very Touching Book*. Jest to znana książka dla dzieci, która uczy dorosłych, jak rozmawiać z dziećmi o właściwym dotyku i wyznaczaniu granic.
- Bądźmy mentorami i dawajmy przykład dzieciom i dorosłym, jak powinny wyglądać właściwe zachowania w sieci.

Podsumowanie

Profilaktyka to inne spojrzenie na zdrowie. Zakłada postrzeganie każdej decyzji podejmowanej przez nasze społeczeństwo przez pryzmat zdrowia, i każe przesunąć ciężar uwagi z leczenia pojedynczych pacjentów na przemianę całej społeczności dla wspólnego dobra.

Za: Prevention Institute, *Toward a Healthy America: Prevention as Part of Stimulus*

Wykorzystywanie seksualne dzieci to zjawisko wielowymiarowe, o zróżnicowanych przyczynach. Nie istnieje pojedynczy program czy zasady postępowania zdolne rozwiązać wszystkie problemy i odnieść się do wszystkich czynników leżących u jego podstaw. Jest to zagadnienie złożone, wymagające wszechstronnych rozwiązań i zaangażowania interesariuszy z różnych dziedzin życia. Pierwszorzędową profilaktykę krzywdzenia i wykorzystywania seksualnego dzieci postrzega się częstokroć jako cel niemożliwy do zrealizowania. Dzieje się tak dlatego, że wysiłkom profilaktycznym rzadko towarzyszy poziom zaangażowania i uwagi niezbędny do długofalowego powodzenia. Krzywdzeniu i wykorzystywaniu seksualnemu dzieci można zapobiegać. Działania profilaktyczne wymagają jednak zainwestowania zasobów i ludzi, wymagają odpowiedniego przywództwa i zaangażowania. Liderzy wywodzący się ze środowisk najważniejszych interesariuszy mogą dać impuls do zainteresowania tematem i do inwestowania w profilaktykę pierwszorzędową, co byłoby punktem zwrotnym w tej dziedzinie. Pojawia się wola do omawiania kolejnych kroków, w tym poszerzenie współpracy w omawianym zakresie przez wypracowanie wspólnych zasad, możliwości współdziałania, tworzenia lepiej skoordynowanych strategii w całym spektrum możliwości zapobiegania seksualnemu wykorzystywaniu dzieci. Bazując na wiedzy społeczności lokalnych, doświadczeniu krajowych ekspertów i infrastrukturze stworzonej w ciągu ostatnich 20 lat przez istniejące koalicje i sieci, mamy możliwość wspólnego zainicjowania ogólnokrajowego ruchu przeciwdziałającego krzywdzeniu i wykorzystywaniu dzieci.

Podziękowania

Niniejszy dokument programowy jest kwintesencją badań i przemyśleń licznej grupy ekspertów amerykańskich i międzynarodowych zajmujących się problematyką krzywdzenia i wykorzystywania seksualnego dzieci. Prevention Institute udało się tę grupę zebrać i skoordynować ich wysiłki, dzięki znaczącemu dofinansowaniu i wsparciu ze strony Ms. Foundation for Women*. Opierając się na szczerym dialogu i pogłębionym wywiadzie, udało się wspólnie opracować i uporządkować strategię profilaktyki pierwszorzędowej, przeanalizować czynniki środowiskowe i normy sprzyjające rozwojowi problemów, oraz nakreślić

---

* Odpowiedzialność za treść publikacji Prevention Institute ponoszą wyłącznie jej autorzy i niekoniecznie odzwierciedla ona oficjalne stanowisko Ms. Foundation for Women.

strategie i praktyki, które mogą pozytywnie zmieniać społeczności lokalne i całe społeczeństwo w tych niespokojnych politycznie i gospodarczo czasach. Niniejszy dokument skupia się w szczególności na tych strategiach które z sukcesem zostały wdrożone w przeszłości, a tym samym dają największe szanse na skuteczną przemianę poszczególnych społeczności i zapobieganie krzywdzeniu i wykorzystywaniu dzieci.

Dziękujemy uczestniczącym w projekcie liderom za ich zaangażowanie, przemyślenia i spostrzeżenia. Słowa wdzięczności należą się też fundacji Ms. Foundation for Women za finansowe wsparcie tego ważnego przedsięwzięcia.

Przedruk za zgodą wydawcy, tłumaczenie redakcyjne, niekonsultowane z wydawcą. © The Prevention Institute 2009.

Tłumaczenie: Anna Czajkowska-Błaziak

Przypisy

- 1 Cohen, L., Davis, R. Graffunder, C. (2006). Before It Occurs: Primary Prevention of Intimate Partner Violence and Abuse. W: *The Physician's Guide to Intimate Partner Violence and Abuse*. Volcano: Volcano Press.
- 2 Newlin, C. (2008). Keynote address – "Putting Child Abuse Into Social Context: How Does it Relate to Other Issues Affecting Children?" 9th Current Thinking/New Directions Conference. Hyannis, 25–26 września.
- 3 Rice, M. *Domestic Violence Fact Sheet*. National Center for Posttraumatic Stress Disorder. Pobrane z: www.ncptsd.va.gov/ncmain/ncdocs/fact_shts/fs_domestic_violence.html.
- 4 Centers for Disease Control and Prevention (2005). Beginning the Dialogue on Rape Prevention.
- 5 Albee, G. W. (1983). Psychopathology, prevention, and the just society. *Journal of Primary Prevention*, 4, 5–40.
- 6 National Coalition to Prevent Child Sexual Exploitation (2008). The National Plan to Prevent the Sexual Exploitation of Children.
- 7 Wywiady z Jetą Bernier, Cordelią Anderson, Jean Kilbourne, Diane Levin. Grudzień 2008.
- 8 Gantz, W., Schwartz, N., Angelini, J., Rideout, V. (2007). *Food for Thought: Television Food Advertising to Children in the United States*. Menlo Park: The Henry J. Kaiser Family Foundation.
- 9 Wywiad z Diane Levin. Grudzień 2008.
- 10 Wywiad z Diane Levin. Grudzień 2008.
- 11 Finkelhor, D., Hammer, H., Sedlak, A. J. (2008). Sexually Assaulted Children: National Estimates and Characteristics.
- 12 Wywiad z Sarą Kershner. Grudzień 2008.
- 13 Stop It Now! Child Sexual Abuse Fact Sheet. Pobrane z: www.stopitnow.org/child_sexual_abuse_fact_sheet.

- 14 Ullmann-Margalit, E. (1999). Revision of norms. *Ethics*, 1990, 100, 756.
- 15 Margolis, H. (1999). Equilibrium norms. *Ethics*, 1990, 100 (1), 821–837.
- 16 Cohen, L., Davis, R., Graffunder, C. (2006). Before It Occurs: Primary Prevention of Intimate Partner Violence and Abuse. W: *The Physician's Guide to Intimate Partner Violence and Abuse*. Volcano: Volcano Press.
- 17 New York Times. "To Catch a Predator" Is Falling Prey to Advertisers' Sensibilities. Pobrane z: www.nytimes.com/2007/08/27/business/media/27predator.html?pagewanted=2.
- 18 Prevention Institute (2004). *The Built Environment and Health: 11 Profiles of Neighborhood Transformation*. Oakland: Aboelata, Manal.
- 19 Cohen, L., Davis, R., Graffunder, C. (2006). *Before It Occurs: Primary Prevention of Intimate Partner Violence and Abuse*. W: *The Physician's Guide to Intimate Partner Violence and Abuse*, Volcano: Volcano Press.
- 20 Mujeres Unidas Y Activas. Pobrane z: www.mujeresunidas.net.
- 21 A Social Environmental Approach to Health and Health Interventions (2000). W: B. D. Smedley, S. L. Syme (red.), *Promoting Health: Intervention Strategies from Social and Behavioral Research*. Waszyngton: National Academy Press.

Transforming Communities to Prevent Child Sexual Abuse and Exploitation: A Primary Prevention Approach

Cytowanie:

Lyles, A., Cohen, L., Brown, M. (2015). Transformacja społeczności lokalnych mająca na celu zapobieganie krzywdzeniu i wykorzystywaniu seksualnemu dzieci. Podejście oparte na profilaktyce pierwszorzędowej. *Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 14(2).

Artykuł jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa–Użycie niekomercyjne–Bez utworów zależnych 3.0 Polska.